

PHILIP E. MOSELY ȘI ȘCOALA SOCIOLOGICĂ A LUI DIMITRIE GUSTI

Vasile Pușcaș*

Abstract: *Philip E. Mosely, professor and researcher, was one of the pioneers of American sociology studies in rural South Eastern Europe, a disciple of Dimitrie Gusti and his promoter within the Anglo-Saxon academic environment. While learning from Dimitrie Gusti he has conducted his own research on the social aspects of Romanian village and went even further, insisting on the psychological part of the matter. Professor Mosely's interest for rural life led him to the Balkans, where he studied the phenomenon called "zadruga" and provided to the American and European researchers involved in applied anthropology with valuable information. Professor Mosely contributed to the recognition of Professor Dimitrie Gusti's method of research in American academic environment, highlighting the contribution of this research on the evolution of social life. This paper analyzes the rural sociological studies of Philip E. Mosely and reveals his involvement in shaping social policies in rural areas at the beginning of the twentieth century.*

Keywords: Philip E. Mosely, zadruga, Dimitrie Gusti, rural sociology, Romanian villages

Într-un inspirat volum publicat în urmă cu două decenii, Eugen S. Raica și Alexandru T. Nemoianu au propus o înțelegere a raporturilor româno-americane, din secolul al XX-lea, pornind de la „contextul istoric al experienței sociale româno-americane”. Ei aproape-l parafrazău pe președintele Bill Clinton care, la 1 iunie 1994, le scria că „una dintre cele mai profitabile experiențe umane este asocierea oamenilor pentru a împărtăși experiențe și interese comune”¹. Firește, istoria aduce numeroase cazuri ale unor semnificative experiențe de grup și/sau individuale care au marcat evoluția relațiilor româno-americane. Un astfel de caz este înfățișat și de experiența profesorului și diplomatului american Philip E. Mosely cu mediul intelectual din România, începând cu mijlocul deceniului al patrulea, în secolul trecut.

Philip E. Mosely s-a născut la 21 septembrie 1905, în localitatea Westfield, din statul Massachusetts. Arborele său genealogic coboară până în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, originându-se într-un strămoș care, la 1756, a absolvit medicina la Yale. Industrializarea și urbanizarea îl înregistrează pe tatăl lui Philip E. Mosely ca instalator (conform recensământului din 1900), iar apoi ca

* Prof. dr., Universitatea „Babeș-Bolyai”, e-mail: vasilepuscas2007@yahoo.com.

¹ Eugen S. Raica, Alexandru T. Nemoianu, *History of the United Romanian Society*, The United Romanian Society, Southfield-Michigan, 1995, p. 12.

proprietar al unui magazin de materiale pentru instalații (conform recensământului din 1930)². După ce a absolvit clasele primare la Westfield, Philip E. Mosely și-a continuat studiile la Harvard (A.B.1926). La Universitate a insistat asupra studierii relațiilor internaționale și culturii ruse. Angajându-se ca tutore pentru un tânăr american, a călătorit și studiat în Anglia, Franța și Italia. În această etapă europeană s-a concentrat pe studierea economiei, sociologiei, demografiei și istoriei statelor europene. S-a orientat spre cariera universitară și a început să predea istorie europeană la Princeton. La 23 de ani s-a reîntors la Harvard pentru studiile doctorale. Profesorul William L. Langer, conducătorul lui de doctorat în istoria politico-diplomatică, l-a caracterizat ca pe un student strălucit. În 1930 a cercetat arhivele istorice și diplomatice de la Moscova, timp de doi ani, iar în 1933 a finalizat teza de doctorat *Russian Diplomacy and the Eastern Question, 1838-39* (publicată în 1934). Intenționând să-și continue specializarea în relații internaționale, Philip E. Mosely a aplicat, în 1934, pentru o bursă la American Council of Learned Societies și Rockefeller Foundation cu un proiect despre relațiile sovieto-americane, între 1917-1921. Comitetul de selecție i-a aprobat bursa, dar i-a solicitat să-și modifice proiectul și să se preocupe de viața contemporană a țăranilor din Europa de Sud-Est. A acceptat și, astfel, în 1935-1936 și 1938 a călătorit în câteva state din Europa de Sud-Est.

În contextul cercetărilor de antropologie aplicată în aria Balcanilor, Philip E. Mosely a vizitat și România. Aici el și-a continuat pregătirea de la London School of Economics, unde a studiat demografie și antropologie, prin asocierea la Școala Sociologică a lui Dimitrie Gusti. Cu echipa lui Gusti s-a familiarizat în tehnicile cercetării monografice, a adâncit studiile de istorie socială și sociologie. A participat la cercetarea monografică a satului Șanț (Bistrița), realizând anchete sociale și antropologice. Antropologia aplicată a exersat-o asupra populației săsești din Transilvania. A publicat în „Sociologia românească”, a recenzat această publicație în SUA și a popularizat în lumea anglo-americană realizările Școlii lui Dimitrie Gusti.

La sosirea în România (vara 1935), tânărul Philip E. Mosely știa multe despre istoria „tragediei și gloriei” poporului român, dar obiectivul lui central a fost să lucreze cu profesorul Dimitrie Gusti și echipa lui de la Institutul de Cercetări Sociale. Așa încât, odată ajuns în București, a luat legătura cu Institutul condus de Gusti și a solicitat să ia contact cu echipele de cercetare de pe teren. Astfel a efectuat o primă vizită în câteva sate din Transilvania, împreună cu H. H. Stahl, pe atunci asistent al profesorului Gusti. După acest prim contact cu „terenul” românesc, a plecat două săptămâni în zona litorală a Balicului, iar de acolo a mers în Bulgaria unde, timp de cinci săptămâni, a studiat în bibliotecile din Sofia și a vizitat câteva sate bulgărești. A considerat că ar fi mai util să învețe sistematic

² University Archives of the University of Illinois at Urbana-Champaign, *Papers of Philip E. Mosely*, Box 1, p. 32.

metoda sociologică a profesorului Gusti, așa că a revenit la București și, în august 1935, a mers cu echipa gustiană în satul Șanț. Deoarece încă nu vorbea limba română foarte bine, la sugestia co-echipierilor români, a întreprins o cercetare proprie, folosind metoda Școlii lui Gusti, asupra unui grup restrâns de locuitori din Șanț, anume aceia care s-au reîntors din SUA, urmare a unei experiențe de emigrant în această țară³.

Echipele de monografiști dirijate de Gusti au mai întreprins cercetări asupra „americanilor” din satul Drăguș, articolul publicat pe aceasta temă, în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, orientându-l și pe Mosely⁴. De aceea, Philip E. Mosely și-a propus să continue cercetările Școlii lui Gusti, insistând asupra aspectelor sociale, dar mai ales asupra celor psihologice. Pentru studiul său a selectat două caractere: unul care nu s-a acomodat mediului american și a fost mulțumit să poată reveni „acasă” și să-și reia locul în comunitatea rurală din care a plecat; celălalt, după o experiență de 16 ani în SUA, deși acceptase doar superficial influența, s-a întors în Șanț doar ca vizitator, dar a rămas în acea comunitate datorită dificultăților crizei economice mondiale și din SUA (1929-1933) și nu și-a mai regăsit complet locul în comunitatea rurală de origine, aspirația lui majoră fiind să se reîntoarcă în SUA⁵.

Cercetarea lui Philip E. Mosely relevă elementele de ruptură din mediul obișnuit al subiectului intervievat, dar și capacitatea de adaptare la noul mediu. Cele două aspecte se întâmplă gradual și într-o formă relativă, găsim un sprijin incipient în grupul etnic din care subiectul provine. Individualitatea se manifestă prin capacitatea (abilități personale) de a intra în lumea industrial-urbanizată americană. Persoana care și-a dezvoltat calități profesionale și sociale necesare mediului urban a manifestat un individualism foarte pronunțat, care i-a susținut rezistența la procesul de asimilare în lumea americană⁶. Revenit în comunitatea rurală originară, subiectul cercetat de Mosely constata nu doar diferența de dezvoltare dintre cele două spații culturale (Detroit și Șanț), ci și anumite diferențe ale „vieții americane” și ale „vieții românești” (rurale). Același subiect observă existența unei distanțe enorme de productivitate în agricultura din SUA/Canada și agricultura din satul transilvănean. Reintrat în viața economică a satului, „americanul” din Șanț constata că, în SUA, el câștiga aprox. 2500 USD/anual, iar în Șanț „muncești toată vremea și pierzi întruna”. Interesante sunt și diferențele culturii comerciale și de piață observate: „Aici – în Șanț –, nu poți să te încrezi în negustori”. Impresionează și diferențele constatate în obiceiurile familiale, secvențele unei zile de muncă etc. Surpriza cercetării lui Mosely a fost că, odată reîntors în satul său, subiectul investigat nu a încercat deloc să

³ *Ibidem*, p. 32-33.

⁴ Vezi „Sociologie românească”, I, No. 7-9, 1936, p. 75.

⁵ Philip E. Mosely, *Lumea psihologică a unui „american” din Șanț*, „Sociologie românească”, I, no. 7-9, 1936, p. 75-78.

⁶ *Ibidem*, p. 77.

influențeze acest mediu socio-cultural, „rămânând un simplu spectator”⁷. Iar concluzia finală a studiului lui Philip E. Mosely a fost că „viața americană”, deși a avut doar influențe superficiale asupra unuia dintre subiecții intervievați, l-a desprins „din legăturile spirituale ale satului său natal pe care l-a înlocuit cu admirația pentru mașina și spectacolul sportiv”⁸, deși a reintrat – mai mult mecanic – „în tehnica rutinieră a satului”, după revenirea (1929) din SUA.

Cea mai semnificativă etapă a experienței lui Philip E. Mosely în România s-a petrecut între ianuarie și iunie 1936⁹. Mosely și-a propus să scrie o carte despre „organizațiile vecinătății” (*Neighborhood Organizations*), în principal bazată pe cercetările grupurilor sociale comunitare din satele Transilvaniei de sud. În fapt, cercetătorul american a vizitat aproape 180 de sate locuite de români, germani (sași), maghiari, țigani din sudul Transilvaniei. Călătorea și investiga câte 2-4 săptămâni în satele transilvane, după care revenea în București, pentru prelucrarea materialului colectat pe teren, dar și pentru lecturi/documentări în bibliotecă și consultări cu cercetătorii Școlii lui Gusti. A luat cu el în SUA întregul „material transilvan”¹⁰, dar implicarea în programele Consiliului de Relații Externe (la sfârșitul anilor '30 și începutul anilor '40) nu i-a mai oferit răgazul să elaboreze lucrarea menționată. O notiță din „Cornell Alumni News” (1940) menționa că Departamentul de Istorie de la Cornell University a alocat un grant profesorului Mosely („autoritate în istoria rusească și Balcani”) pentru a definitiva un studiu despre sistemul vecinătății în Transilvania, urmare a cercetărilor întreprinse în România, în 1935-1936. Comitetul de acordare a grantului a argumentat că lucrarea lui Mosely urma să fie o contribuție însemnată la subiectul naționalității în Transilvania¹¹, aducând sugestii la cheștiunea tratării minorităților. Mosely intenționa să întocmească și o hartă cu satele cercetate în sudul Transilvaniei, prin care să înfățișeze distribuția naționalităților din satele respectivei zone, precum și tipurile organizării în „vecinătăți”.

În România, „vecinătățile” din Transilvania au fost cercetate încă din anii '30 ai secolului trecut, de către Stahl, Herseni și alți componenți ai Școlii lui Gusti¹². La începutul prezentului veac, Vintilă Mihăilescu a publicat un volum important

⁷ *Ibidem*, p. 78.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Detalii în University Archives of the University of Illinois at Urbana-Champaign, *loc. cit.*, p. 34-35.

¹⁰ Întregul material este depozitat în Arhiva de la University of Illinois at Urbana-Champaign (SUA), Colecția menționată. Din păcate, când „The Journal of American History” (vol. 66, No. 3, Dec. 1979, p. 734) a informat despre introducerea în circuitul științific a documentelor lui Philip E. Mosely, în Colecția citată, s-a omis anunțarea notelor și însemnărilor lui Mosely referitoare la „vecinătatea” sașilor din Transilvania.

¹¹ „Cornell Alumni News”, XLII, No. 18, Febr. 15, 1940, p. 240.

¹² Răzvan Dumitru, *Gospodăria între vecinătate și rudenie*, „Sociologie românească”, Serie nouă, XII, No. 1-4, 2001, p. 254.

despre instituția „vecinătății” în Transilvania¹³, iar cercetările acestei teme vor continua. Toți autorii care au tratat subiectul „vecinătății în Transilvania” sunt de acord că această instituție rurală a fost introdusă în mediile românești și maghiare de sașii care s-au așezat în sudul Transilvaniei¹⁴, la începutul secolului al XII-lea. Cu toate acestea, sunt puține studiile aprofundate despre „vecinătățile săsești” din Transilvania. Mai recent, autorul unei teze de doctorat despre „vecinătățile” din zona Mărginimii Sibiului¹⁵ îl amintește pe Philip E. Mosely ca pe unul dintre contributorii la cunoașterea instituției „vecinătății”. În amintita teză de doctorat, un subcapitol este dedicat *Vecinătății sașilor din Transilvania* (2.2.1), dar nu se menționează și cercetările lui Mosely. În schimb, autorul lucrării de doctorat menționate face trimitere la o monografie din 1980, care tratează subiectul „vecinătății sașilor” din Transilvania¹⁶. Așadar, întrucât Philip E. Mosely nu a reușit să finalizeze lucrarea bazată pe cercetările de teren proprii, despre „vecinătățile” din sudul Transilvaniei, „materialul transilvan” din colecția sa documentară de la arhivele depozitate la University of Illinois at Urbana-Champaign își așteaptă cercetătorii, care în mod sigur vor întâlni surse nebănuite despre subiectul discutat.

Pentru aprofundarea studiului vieții rurale din Europa de Sud-Est, Philip E. Mosely a întreprins o călătorie și în Iugoslavia (vara anului 1936), interesat fiind îndeosebi de fenomenul social „zadruga” (comunitate bazată pe multiple relații familiale)¹⁷. Subiectul „zadruga” a fost tratat de Mosely în două articole¹⁸ care au și făcut carieră în literatura de specialitate, inspirând și îndrumând mulți cercetători americani și europeni în antropologia aplicată¹⁹. Într-o scrisoare din 21 mai 1941, adresată antropologului Margaret Mead, Mosely arăta că doar puțini cercetători americani știau de instituția „vecinătății”, despre care aflaseră din cele câteva articole publicate despre „zadruga”. Într-un fel, Mosely explică de ce „nu a publicat niciodată nimic despre cercetările din Transilvania”²⁰. În plus, el consideră că neavând un receptor avizat al subiectului, ar fi fost necesară mai întâi clarificarea

¹³ Vintilă Mihăilescu (coord.), *Vecini și vecinătăți în Transilvania*, București, Edit. Paideia, 2002.

¹⁴ Răzvan Dumitru, în *loc. cit.*, p. 254-256.

¹⁵ Alexandru Rizescu, *Neighbourhood – A Means of Social Organization for the Romanians in Sibiu's Outskirts*, PhD Thesis, „Lucian Blaga” University, Sibiu, 2007.

¹⁶ Referire la Hans-Achim Schubert, *Nachbarschaft und Modernisierung. Eine Historische Soziologie Traditionaler Lokalgruppen am Beispiel Siebenburgens*, Köln/Wien, 1980 („Studia Transylvanica”, Bd. 6), apud *Ibidem*, p. 11.

¹⁷ Vezi *The Zadruga-Essays by Philip E. Mosely and Essays in His Honor*, Edited by Robert F. Byrnes, Notre Dame-London, University of Notre Dame Press, 1976.

¹⁸ Detalii în University Archives of University of Illinois at Urbana-Champaign, *loc. cit.*, p. 43.

¹⁹ Vezi Margaret Mead, *Introduction: Philip E. Mosely Contribution to the Comparative Study of the Family*, „The Zadruga”, Edit. by Robert F. Byrnes, Notre Dame-London, University of Notre Dame Press, 1976, p. XVII-XXVII.

²⁰ *Ibidem*, p. XIX.

problemei naționalităților din satele transilvane, ceea ce și-a propus și el să facă prin redactarea câtorva articole. În acest scop, Mosely și-a propus să revină, în toamna anului 1941, asupra studiului „vecinătăților” și chiar a sugerat o analiză „social-psihologică” a relațiilor germano-române din sudul Transilvaniei²¹. Și de această dată o astfel de propunere a rămas tot la stadiul de proiect, căci – spune Margaret Mead – Philip E. Mosely era mai degrabă dedicat altor oameni, adesea sacrificându-și propriile proiecte științifice și academice.

Philip E. Mosely s-a îndreptat către Școala românească de sociologie deoarece metoda de cercetare și analiză a lui Gusti era deja apreciată a fi printre cele mai avansate din Europa. El s-a integrat foarte repede în mediul intelectual al Școlii gustiene, H. Stahl considerându-l „cel mai proeminent” participant străin la acest grup academic. În momentul venirii în România, Mosely a fost perceput de monografiștii lui Gusti drept „un istoric care dorea să studieze istoria socială a țăranilor prin metoda sociologică”. La București, în 1935, a citit lucrările științifice ale lui Dimitrie Gusti și colaboratorilor săi, unele prezentându-le în „Sociological Review”(1936) și „Rural Sociology”(1938). După cum el însuși mărturisea, articolul din „Sociological Review” a fost „prima prezentare în limba engleză a metodei și realizărilor acestei foarte interesante și rodnice Școli de cercetare sociologică”²².

Articolul menționat se intitula chiar *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*²³. Încă de la început, Mosely a ținut să precizeze că el însuși nu doar a studiat, ci a și lucrat „sub directă și personală îndrumare a profesorului Dimitrie Gusti”, atât la Institutul Social Român (București), cât și pe teren, în 1935. În acel an se împlinea un deceniu de activitate sistematică în teren a grupului condus de Gusti, iar Mosely aprecia că realizările Școlii sociologice din România erau „unice în Europa”²⁴. Întrucât cercetătorii din Germania erau deja familiarizați, la acea dată, cu Școala lui Gusti și deoarece Dimitrie Gusti a publicat la Paris, tot în 1935, experiența sa despre monografia sociologică, Mosely considera utilă experiența acestei Școli sociologice și în mediul anglo-american.

Preluând numeroase fragmente din lucrările lui Gusti, Herseni și Stahl, Philip E. Mosely a înfățișat concepția de bază a Școlii lui Gusti, prezentând ce înțelegea aceasta prin „activitate socială”, „unitate socială”, „realitate socială”, „proces social” etc. Mosely vedea „sistemul lui Gusti” (așa numea el concepția și metoda științifică a sociologului român) ca o construcție rațională și funcțională care definea „socialul” prin câteva determinante concrete:

- 1) studierea paralelismelor dintre manifestările acestuia și între manifestări și cadru;
- 2) analizarea tipurilor de corelații între manifestări și între manifestări și cadru;

²¹ *Ibidem*.

²² University Archives of University of Illinois at Urbana-Champaign, *loc.cit.*, p. 34.

²³ Vezi Philip E. Mosely, *The Sociological School of Dimitrie Gusti*, „Sociological Review”, Vol. 28, No. 2, 1936, p. 149-165.

²⁴ *Ibidem*, p. 149.

3) definirea relațiilor dintre unitățile sociale și felul în care acestea se integrează în „socialul integral”²⁵. Cercetătorul american a detectat și anumite afinități intelectuale ale lui Gusti cu sociologia germană, dar a constatat că în ceea ce privea metoda se apropia și de sociologia americană.

Pentru învățarea utilizării pe teren a „sistemului lui Gusti”, Mosely sugera și studierea lucrărilor lui Herseni (*Teoria monografiei sociologice*, 1934) și Stahl (*Tehnica monografiei sociologice*, 1934). Descriind câteva cazuri cercetate de Școala lui Gusti, Mosely a detaliat modul în care echipele gustiene lucrau în teren. Firește, pentru aceasta s-a inspirat masiv din *Tehnica metodei sociologice* a lui Stahl, fiind interesat de eficiența colectării informațiilor, verificarea și validarea acestora, analiza și interpretarea lor²⁶. O remarcă apreciativă aparte a făcut autorul american despre abordarea multidisciplinară a metodei monografice gustiene și cooperarea și coordonarea în munca de grup, în echipă. Înfățișând nominal „echipa principală” a profesorului Gusti, pe lângă Stahl și Herseni mai erau amintiți Vulcănescu și Vlădescu-Răcoasa. Din publicația Institutului Social Român („Arhiva pentru știința și reforma socială”) au fost recenzați și alți colaboratori ai profesorului Gusti, prin prezentarea unor „studii de caz” precum Drăguș, Cornova, Nerej etc. În acest context, Mosely a subliniat că Școala lui Gusti nu doar cerceta socialul, ci propunea soluții și se implica în ameliorarea socialului. Iar pentru a exemplifica, el a arătat cum echipele monografice care au lucrat în Fibiș (Timiș) și Ferdinand (Constanța) au contribuit la dezvoltarea unor relații de cooperare și respect mutual între naționalitățile care trăiau în acele sate (unități sociale).

La finalul articolului despre Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti, „învățăcelul” Mosely reamintea și sintetiza conținutul metodei lui Gusti, arătând că profesorul din București era creatorul unui sistem sociologic, organizatorul unei „școli unice a cercetării în teren”, inspiratorul unei mișcări de îmbunătățire a condițiilor rurale. Și tot despre Școala lui Gusti, Mosely conchidea că aceasta era „comprehensivă în scop, metoda ei este strictă/riguroasă, iar rezultatele au o valoare generală”²⁷. Totodată, Mosely susținea că, datorită abordării sistematice și calităților remarcabile de gânditor și organizator, profesorul Gusti a demonstrat că forțele și procesele inovatoare, de înnoire, erau nu doar prezente, ci aveau posibilitatea să schimbe în bine nu doar satele, ci întreaga Românie.

În 1937, Philip E. Mosely a continuat prezentarea în mediile anglo-americane a Școlii lui Gusti, prilejul fiindu-i oferit de lansarea unui nou periodic științific al aceluiași grup epistemic din România, anume revista „Sociologie românească”²⁸.

²⁵ *Ibidem*, p. 152.

²⁶ *Ibidem*, p. 155; H. H. Stahl nota că metoda lor de relaționare cu informația „are un vag aer de spionaj, uneori foarte neplăcut”, în H. H. Stahl, *Tehnica monografiei sociologice*, București, Edit. SNSPA, 2001, p. 43.

²⁷ *Ibidem*, p. 162.

²⁸ *Idem*, *A New Rumanian Journal of Rural Sociology*, „Rural Sociology”, II, No. 4, 1937, p. 457-465.

Reluând schița prezentării concepției și metodei „Școlii de la București”, cum o numea acum Mosely, recenzia din „The Rural Sociology” insistă asupra faptului că abordarea lui Gusti nu era orientată unilateral ideologic, se detașa atât de Marx cât și de Hegel. Evoluția socială, scria Mosely, nu a fost percepută de echipa sociologică a lui Gusti prin prisma metafizică ori materialistă, ci ca „realitate complexă”. Iar aceasta era tratată funcțional, pluridisciplinar și integrativ, ceea ce își propusese și noua revistă „Sociologie românească”. De aceasta dată, Mosely semnalează nu doar calitățile metodei sociologice și de cercetare în teren a lui Gusti, ci și valențele acționale ale muncii și studiilor echipelor monografice din România. În acest scop sunt amintite „centrele culturale” sătești, întemeiate de echipele gustiene, dar și spiritul voluntariatului care s-a dezvoltat odată cu activitatea sociologică în teren. Autorul american a remarcat iarăși organizarea riguroasă, metodică, sistematică a activității „monografiștilor” coordonați de profesorul Gusti, a evidențiat rolul ghidurilor, îndrumătoarelor, buletinelor și altor instrumente de orientare a cercetării membrilor începători, dar și a celor avansați, din echipele gustiene.

Philip E. Mosely folosește prilejul recenzării revistei „Sociologie românească” pentru a mai prezenta câteva „studii de caz”, precum Șanț, Drăguș etc., de această dată pentru a evidenția rolul valorilor și instituțiilor culturale în procesul de modernizare a unităților sociale individuale și a societății. De la acest subiect, istoricul american a făcut trimitere către Muzeul Satului din București, o altă propunere materializată de entuziaștii colaboratori ai profesorului Gusti. Mesajul descifrat de cercetătorul din SUA era că, prin Muzeul Satului, ca și prin cele peste 1000 de centre culturale rurale, Gusti și echipa lui au dorit să dea „o nouă înțelegere a ceea ce înseamnă țărănimea atât ca bază istorică a națiunii, cât și pentru a atrage simpatia față de marile nevoi ale satelor”²⁹ din România. În același context editorial, Mosely recunoaște contribuția sociologilor români la studierea „vecinătăților”. Ca parte inovativă a cercetărilor sociologice, el relevă faptul că Școala lui Gusti a folosit metoda chestionarelor în studiul relațiilor din „vecinătăți”, aducând o importantă dimensiune calitativă analizei și interpretării sociologice.

Prezentând un nou periodic românesc de sociologie, Philip E. Mosely evidențiază faptul că profesorul Gusti reiterea importanța sociologiei ca instrument pentru cunoașterea realității sociale și ca bază solidă pentru aplicarea unor politici științifice. Desigur, referirea nu se făcea doar la România, ci și la Europa și Statele Unite ale Americii. O mențiune specială are Mosely în ceea ce privește gândirea lui Gusti despre integrarea părților în totalitatea realității sociale și interdependențele dintre acestea în dinamica procesualității sociale.

În 1938, profesorul american Joseph S. Roucek a publicat și el o elogioasă prezentare a sociologiei românești a vremii, pe care o cunoștea din publicațiile Școlii lui Gusti, dar și din referințe găzduite de diferite periodice europene și

²⁹ *Ibidem*, p. 462.

americane, printre care și cele ale lui Philip E. Mosely³⁰. Roucek aprecia că evoluția sociologiei în România, ca și a celorlalte științe sociale, a înregistrat o creștere remarcabilă atât în ceea ce privește cercetarea științifică propriu-zisă, cât și influența asupra câtorva domenii ale vieții sociale. Cum era de așteptat, cea mai mare parte a textului semnat de profesorul de la New York University se referă la Școala sociologică a lui Gusti. Aproape la fel ca Mosely (1936), Roucek a avut în atenție concepția și metoda cercetării sociologice a lui Gusti. El remarcă și importanța „doctrinei Gusti” pentru detectarea tendințelor „spre viitoarea realitate socială”. Chiar dacă profesorului Roucek i-a fost greu să admită că Philip E. Mosely, ca și Dimitrie Gusti și colaboratorii săi au pus bazele unui sistem sociologic articulat, funcțional și deosebit de folositor, remarca sa că România interbelică devenise un exemplu strălucit în ceea ce privește utilizarea studiilor sociologice de către liderii politici și guvern³¹ ar trebui completată cu precizarea că Școala lui Gusti a fost un mobilizator eficient al decidenților politici din România vremii respective.

Contactul direct cu Școala sociologică a lui Gusti a determinat și evoluții profesionale personale și publice ale lui Philip E. Mosely. Exegeții scrierilor și activității sale publice confirmă faptul că, după experiența din România și Balcani, istoricul de arhivă și bibliotecă a devenit nu doar profesor universitar de istorie europeană și apoi de relații internaționale, dar mai ales un cercetător și analist care a abordat pluridisciplinar realitățile istorice și sociale, politice, diplomatice, mânduind cu dexteritate instrumentarul profesional al istoricului, dar și al sociologului, antropologului, științelor politice etc. Iar omul de catedră, profesorul dedicat a intrat cu dezinvoltură în spațiul public contemporan, ca analist, strategist, negociator internațional, diplomat. În plus, a devenit și un organizator și manager al activităților de cercetare științifică și al unor instituții academice. Nu în ultimul rând, Mosely s-a manifestat ca un comunicator de la catedră, dar și la reuniuni publice locale și internaționale, demonstrând crezul său despre importanța funcției sociale a științei și Universității. Este mai mult decât evident că un astfel de comportament a fost deprins și de la magistrul său din România, profesorul Dimitrie Gusti, precum și din experiența acumulată în mediul intelectual al Școlii lui Gusti.

Descriindu-i parcursul carierei profesionale, profesoara Margaret Mead, fost discipol și colaborator al profesorului Philip E. Mosely, scria că, după ce a absolvit Harvard și a studiat în Vestul și Estul Europei, Mosley „a urmat instrucțiunile SSRC și a mers în România pentru a lucra cu echipele pe care extraordinar de inovativul profesor Dimitrie Gusti le-a constituit pentru a studia în satele românești”³², Aici, afirma profesoara Mead, Mosely a deprins metodele cercetării

³⁰ Joseph S. Roucek, *Sociology in Roumania*, „American Sociological Review”, Vol. 3, No. 1, 1938, p. 54-62.

³¹ *Ibidem*, p. 62.

³² Margaret Mead, *loc. cit.*, p. XVIII.

de teren și, combinând experiența sociologilor români cu antropologia învățată la Londra, a ajuns la o mai profundă înțelegere a modului cum științele sociale abordează ființele umane în viață, cum se cercetează realitatea cotidiană. Altfel spus, a devenit un expert „în cercetarea interdisciplinară a culturilor contemporane”, cu scop aplicativ. Mai exact, a ajuns un expert în istoria socială a Europei de Est și un inițiator al studiilor de arie care s-au multiplicat în analizele afacerilor internaționale, încă în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial. Tot profesoara Mead relatează că, inclusiv în etapa profesională când a lucrat la Departamentul de Stat, Philip E. Mosely își îndruma colaboratorii, care se ocupau de situația statelor din Europa Central-Răsăriteană, prin frecvente exemplificări și trimiteri la studierea situației din România, evocând și experiența studiilor sale în această țară³³. Mai mult, pe parcursul întrunirilor informale ale unor grupuri de studiu și analiză, tot de la Departamentul de Stat, el aducea adesea în discuție materiale și stări provenite din cercetările și experiențele sale în România. În mod sigur, Mosely a contribuit la trecerea grupului de studiu de la pluridisciplinaritate la interdisciplinaritate. Ceea ce însemna și un management adecvat, o permanentă cooperare, comunicare și coordonare a componenților grupului de studiu (Mosely a condus, la Departamentul de Stat, Grupul de studiu teritorial)³⁴. Toate acestea, Mosely le-a deprins în munca sa cu echipele Școlii lui Gusti. Și le-a perfecționat continuu, în perioada postbelică, atât în cadrul institutelor academice, cât și prin colaborarea cu Consiliul de Afaceri Externe, în calitate de director de studii.

O influență semnificativă asupra lui Philip E. Mosely a avut contactul cu profesorul D. Gusti și Școala lui sociologică în ceea ce privește orientarea către studiile de arie. Gusti a fost preocupat de aspectul ariilor/regiunilor în politica externă și în relațiile internaționale încă din anii '20 ai secolului trecut. De aceea, în 1929, a înființat chiar o secție de politică externă în Institutul Social Român, deschizând și orizontul științific spre sociologia relațiilor internaționale. În acest context, Gusti și colaboratorii lui s-au interesat tot mai mult de ariile dunăreană și balcanică, dar și de subiectul reorganizării/federalizării Europei. Aceste inițiative au fost consistent sprijinite de Fundația Rockefeller care a încurajat și apariția unei publicații de arie („Affaire Danubienne”), firește condusă tot de profesorul Gusti³⁵. În mod cert, aceste subiecte au fost discutate frecvent de Gusti și colaboratorii lui cu Philip E. Mosely, iar acesta din urmă a dezvoltat preocuparea pentru studiile de arie chiar cu sprijinul aceleiași Fundații Rockefeller. În primăvara anului 1942, Mosely colaborează cu Departamentul Apărării al SUA pentru introducerea „studiilor de arie interdisciplinare”³⁶. Aceasta informație este confirmată și de Joel

³³ *Ibidem*, p. XX.

³⁴ Richard D. McKinzie, *Oral History Interview with John C. Campbell* (New York, June 24, 1974), Harry S. Truman Library (www.trumanlibrary.org/oralhist/campbell.htm# accesat în 26 dec. 2013).

³⁵ Vezi Dimitrie Gusti, *Opere*, IV, București, Edit. Academiei, 1970, p. 95-195.

³⁶ Margaret Mead, *loc.cit.*, p. XIX.

Halpern, care susține că, prin concretizarea propunerii realizării studiilor de arie, Mosely continua un interes științific mai vechi, dar se pregătea să își prelungească această preocupare într-o formulă academică postbelică³⁷ (în 1946, la Columbia University, New York, Philip E. Mosely a fost co-fondator al Institutului de Studii Ruse).

Am reliefat mai mult interesul științific al lui Philip E. Mosely, dar nu vom omite faptul că el avea o carieră de bază ca profesor universitar. Desigur, la Harvard și Cornell University a cunoscut numeroase personalități academice care i-au servit ca inspirație și model didactic. Din mediul academic românesc i-au reținut atenția Nicolae Iorga și, firește, Dimitrie Gusti și colaboratorii acestuia. De la Iorga a învățat istoria Europei de Sud-Est și a fost fascinat de activitatea istoriografică prodigioasă, dar și de temperamentul savantului din București³⁸. Iar de la profesorul Gusti a preluat claritatea și sistematicitatea expunerii, dar mai ales preferința muncii în Seminar. Din portretul pe care-l face Leonard B. Schapiro profesorului Philip E. Mosely reiese că acesta nu era un conferențiar de excepție, dar excela în seminarii, în activitățile cu grupuri mici și în cele tutoriale³⁹. Nu era vanitos și făcea efort pentru a deveni accesibil tuturor studenților, considerând că fiecare student are aptitudini pentru o evoluție performantă. Dar așa cum activitatea profesorului Gusti nu poate fi evaluată numai prin munca „de la catedră”, și activitatea profesorului Mosely s-a extins mult în afara catedrei universitare. Și avea dreptate același Leonard B. Schapiro când spunea că munca academică a lui Philip E. Mosely a însemnat cercetare științifică, predarea cursurilor și activitățile de seminar, dar și promovarea rezultatelor științifice ale altora și ale sale spre alții, informarea și orientarea opiniei publice, încurajarea și organizarea celor capabili să realizeze cercetare și studii universitare⁴⁰. Toate acestea, precum și implicarea publică în favoarea dezvoltării binelui public îl definesc pe Philip E. Mosely ca personalitate academică deosebit de complexă și dedicată științei și educației. Și profesorul american a demonstrat mereu, atât înainte de Al Doilea Război Mondial, cât și în perioada postbelică, ceea ce Dimitrie Gusti a numit „interdependența internațională dintre științe”⁴¹, fiind un adept al intensificării comunicării științifice internaționale.

În mod sigur, viitoare contribuții științifice vor îmbogăți fascinanta istorie intelectuală româno-americană, inclusiv cu importante studii despre intențiile, realizările și consecințele activității științifice și academice a profesorului Philip

³⁷ Joel Halpern, *Research and Policy: The Case of American Anthropological Work in Eastern Europe*, „Newsletter of the Eastern European Anthropology Group”, Vol. 2, No. 2, Spring 1983.

³⁸ Vezi articolul-necrolog despre Nicolae Iorga pe care-l publică Philip E. Mosely, *Nicolae Iorga*, „The American Historical Review”, Vol. XLVI, No. 2, 1941, p. 506-507.

³⁹ Leonard B. Schapiro, *Philip E. Mosely, 1905-1972*, „The Zadruga”, Edit. by Robert F. Byrnes, p. 11-12.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 1.

⁴¹ Dimitrie Gusti, *Opere*, IV, București, Edit. Academiei, 1970, p. 295.

E. Mosely. Rândurile de mai sus au prezentat numai o parte a rolului pe care l-a avut experiența intelectuală și profesională a profesorului Mosely cu/în mediul Școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti, influența detectabilă a acestui mediu românesc asupra construcției profesionale, carierei științifice, academice și chiar publice a profesorului, diplomatului și negociatorului american Philip E. Mosely.